ОГЛЯДИ ДЖЕРЕЛ ТА ДОКУМЕНТАЛЬНІ НАРИСИ

DOI 10.47315/archives2020.322.132

УДК 929Бульба-Боровець:930.253

Віталій Гаган

провідний науковий співробітник

відділу формування НАФ,

Центральний державний архів зарубіжної україніки

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6978-729X>

ШТРИХИ ДО БІОГРАФІЇ ДІЯЧА УКРАЇНСЬКОГО ПОВСТАНСЬКОГО РУХУ ЧАСІВ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТАРАСА БУЛЬБИ-БОРОВЦЯ (1908–1981) (за документами ЦДАЗУ)

Анотація. **Мета дослідження** – висвітлити основні віхи життя засновника «Поліської Січі» і Української повстанської армії Тараса Дмитровича Бульби-Боровця (1908–1981), його військово-політичну діяльність в роки Другої світової війни та періоду післявоєнної еміграції. **Методика дослідження** ґрунтується на загальнонаукових, історичних та міждисциплінарних методах. Біографічні факти військово-політичної діяльності Т. Бульби-Боровця розглядаються і подаються згідно з принципами науковості, історизму та об'єктивності. **Наукова новизна.** На основі документів Центрального державного архіву зарубіжної україніки (ЦДАЗУ) доповнено і уточнено біографічні дані з життя і військової діяльності організатора збройного опору на Поліссі у перші роки нацистської окупації України, засновника «Поліської Січі» і Української повстанської армії Т. Бульби-Боровця. Основну увагу спрямовано на огляд його життя на еміграції в Німеччині, а саме період 1954–1955 рр., оскільки за браком джерел у працях сучасних дослідників зустрічаються хибні твердження про переїзд Т. Бульби-Боровця до Сполучених Штатів Америки (США) на зламі 1940-х – 1950-х років. Проте, документи ЦДАЗУ свідчать про активну діяльність Т. Бульби-Боровця принаймні до кінця 1955 р. у Німеччині, де він очолював створену ним у 1947 р. військову організацію з числа колишніх комбатантів – Українську національну гвардію (УНГ). Також, опираючись на опубліковані джерела, зокрема зарубіжні періодичні видання, вдалося встановити участь Т. Бульби-Боровця на провідних посадах в організації Спілки визволення України (СВУ) в кінці 1950-х – початку 1960-х років після його переїзду на постійне проживання до США. У **висновках** констатується нау-

© В. Гаган, 2020

кове зацікавлення дослідників постаттю Т. Бульби-Боровця переважно в період Другої світової війни, коли він був командиром «Поліської Січі» – УПА, і недостатнім вивченням його військової та громадсько-політичної діяльності у повоєнний час. Маловідомими сторінками біографії Т. Бульби-Боровця на сьогодні залишаються останні півтора десятки років його життя, коли він через погіршення стану здоров'я відійшов від активної громадської діяльності.

Ключові слова: Тарас Бульба-Боровець; Друга світова війна; повстанський рух; «Поліська Січ»; Українська повстанська армія (УПА); еміграція.

Тарас Дмитрович Бульба-Боровець (1908–1981) був однією з ключових фігур у повстанському русі на західних теренах України в роки Другої світової війни. Він відомий, насамперед, як організатор збройного опору на Поліссі у перші роки нацистської окупації України і засновник «Поліської Січі» та Української повстанської армії (УПА). Його провідна роль у створенні перших українських збройних формувань для боротьби з радянськими партизанами та нацистськими військами очевидна.

Окреслюючи життєвий шлях Т. Бульби-Боровця, зауважимо, що увага дослідників, які займаються вивченням його біографії, спрямована головним чином на період, пов'язаний з його діяльністю як командувача УПА та «Поліської Січі». Мало інформації про емігрантське життя Т. Бульби-Боровця, зокрема, в історичній літературі є плутанина щодо країн, де він перебував і мешкав по закінченні Другої світової війни. Так, наприклад, Ю. Киричук стверджує, що Т. Бульба-Боровець перебрався в Канаду в 1948 р.¹, проте архівні документи не дають такої певності.

Документи Т. Бульби-Боровця, що охоплюють період із вересня 1954 р. до серпня 1955 р., відклалися у фонді «Колекція документів Дорожинського Павла Миколайовича (1926–2015), громадсько-політичного діяча, журналіста, редактора» (Ф. № 75) в описові № 3 «Боровець Тарас Дмитрович (псевдоніми: «Бульба-Боровець», «Тарас Бульба», «Чуб», «Гонта», «Байда», «Гаврило Обруч» (1908–1981), генерал-хорунжий, засновник УПА», які зберігаються в Центральному державному архіві зарубіжної україніки (ЦДАЗУ).

Більшу частину документів Т. Бульби-Боровця становить його листування з представниками української еміграції. Серед них є члени Української національної гвардії (УНГ), військової організації, яку він створив 1947 р., інші відомі особи, діяльність яких пов'язана з першими визвольними змаганнями 1917–1921 рр. часів УНР та Української

¹ Киричук Ю. Тарас Бульба-Боровець: його друзі і вороги. URL: <http://www.vox-populi.com.ua/literaturna-storinka/taras-bulba-borovec-jogo-druzi-i-vorogi-avtor-kiricuk-urij/> (дата звернення: 26.06.2019).

Держави. До таких, зокрема, належить Арнольд Марголін², який листовно консультував Т. Бульбу-Боровця щодо отримання фінансової допомоги від Американського допомогового комітету для УНГ на видання агітаційних листівок та повідомляв його про симпатії Комітету до росіян і наданні їм переваг у допомозі, аби ті не подумали, що американці хочуть розвалити СРСР³.

Збереглося листування Т. Бульби-Боровця і з іншими особами, зокрема, однодумцями щодо видавничої діяльності, суспільно-політичних настроїв серед української еміграції та подій у світі. Детальне вивчення цих документів дозволяє стверджувати, що принаймні до осені 1955 р. Т. Бульба-Боровець, дотримуючись вимог глибокої конспірації, перебував на території Європи, а саме в Німеччині. Міста, де він мешкав, або які відвідував у справах – Мюнхен, Штутгарт, Новий Ульм та ін. Тут Т. Бульба-Боровець та його оточення вдавалися до різних конспіративних заходів: винаймали житло під вигаданими іменами, проводили фінансові операції в американській валюті («для конспірації, хай думають... що ми в Америці»)⁴. Проте він не збирався залишатися там і надалі, бо планомірно готувався до переїзду в Америку з різних причин, однією з яких було посилення активності радянських спецслужб у Європі серед української еміграції⁵.

Серед кореспондентів Т. Бульби-Боровця – його військові побратими: Петро Дяченко⁶, Аркадій Валійський⁷ та Олег Штуль-Жданович⁸, з яким Т. Бульба-Боровець перебував в ув'язненні у Заксенгавзені⁹.

Протягом 1954–1955 рр. в еміграції Т. Бульба-Боровець займався громадсько-політичною діяльністю. На посаді команданта¹⁰ УНГ він провадив активне листування з членами цієї організації, її крайовими

² Марголін Арнольд Давидович (1877–1956) – адвокат, дипломат, громадський діяч і письменник, член Української партії соціалістів-федералістів; при Директорії УНР – заступник міністра закордонних справ і дипломатичний представник у Лондоні і Парижі.

³ ЦДАЗУ (Центральний державний архів зарубіжної україніки). Ф. 75. Оп. 3. Спр. 37.

⁴ Там само. Спр. 38. Арк. 26зв.

⁵ Там само. Спр. 9.

⁶ Дяченко Петро Гаврилович (1895–1965) – український військовий діяч, командир Чорних Запорожців, 2-ї дивізії УНА, протипанцерної бригади «Вільна Україна» // ЦДАЗУ. Ф. 75. Оп. 3. Спр. 10.

⁷ Валійський Аркадій (1894–1976) – український військовий діяч, старшина (офіцер) Армії УНР // ЦДАЗУ. Ф. 75. Оп. 3. Спр. 13.

⁸ Штуль Олег Данилович (псевдоніми: О. Жданович і О. Шуляк; 1917–1977) – український політичний і військовий діяч; 3-й Голова ОУН (1964–1977).

⁹ ЦДАЗУ. Ф. 75. Оп. 3. Спр. 45.

¹⁰ Команданте (*исп.* Comandante) – військове звання в іспаномовних країнах (також означає в ряді випадків «комендант», «командир»).

відділами в Німеччині та поза нею. Найбільш цікавим є листування Т. Бульби-Боровця з Володимиром Наддніпрянцем¹¹, який в УНГ виконував обов'язки начальника відділу пропаганди. Т. Бульба-Боровець мав велику довіру до В. Наддніпрянця і радився з ним у питаннях підбору матеріалів до газети «Наступ», що її видавала УНГ у цей період. Теми, які порушувалися у листуванні Т. Бульби-Боровця з В. Наддніпрянцем: ідеологія УНГ (християнський солідаризм), криза в УНРаді, суперечки з Іваном Багряним¹², засновником Української революційно-демократичної партії (УРДП), та несприйняття членами УНГ ідей т. зв. «хвильовизму» в УРДП; видання газети «Наступ» та агітаційних листівок¹³.

Інший найближчий соратник Т. Бульби-Боровця, з яким той активно листувався, – Олександр Гриценко. В структурі УНГ він обіймав посаду начальника організаційного відділу, крім того також займався видавничою діяльністю. Якщо В. Наддніпрянець опікувався газетою «Наступ», де друкувалися «принципові матеріали» для українського громадянства, то О. Гриценко працював над іншим виданням – «Бюлетень Головної Команди УНГ», в якому подавалися інформаційні повідомлення для членів УНГ відповідного ідейного спрямування¹⁴. Робота над випуском чергових номерів «Бюлетеню...», а також змістовне наповнення статей до них, – це основна тема в листуванні Т. Бульби-Боровця з О. Гриценком. Окрім цього порушуються теми організаційного характеру, як от, наприклад, брак кадрового потенціалу УНГ, недостатнього фінансування організації, розроблення проекту пересувної радіостанції для агітаційно-пропагандистської діяльності тощо¹⁵.

Цікавим є лист Т. Бульби-Боровця до О. Гриценка від 17.12.1954 р. У ньому Т. Бульба-Боровець говорить про свою зустріч із німецьким професором Менде, який в рамках соціальної допомоги для чужинців – колишніх вояків – пообіцяв сприяння в наданні Т. Бульбі-Боровцю пенсії, відповідної його «генеральському рангу»¹⁶.

Уже в перші роки по закінченні Другої світової війни були спроби на сторінках еміграційних часописів – виразників ідей бандерівської гілки ОУН – применшити або й взагалі заперечити роль Т. Бульби-Боровця у створенні перших збройних формувань та організації повстанського руху. Чи не вперше упереджені погляди цих авторів піддав

¹¹ Наддніпрянець Володимир (справж. прізвище – Лобуцький Володимир Карлович; 1908–1973) – публіцист, літературний критик, політичний діяч; провідний член Спілки Визволення України.

¹² Багряний Іван (справж. прізвище – Лозов'яга Іван Павлович; 1906–1963) – український поет, прозаїк, публіцист, політичний діяч; засновник Української революційно-демократичної партії (1948).

¹³ ЦДАЗУ. Ф. 75. Оп. 3. Спр. 19, 38.

¹⁴ Там само. Спр. 38. Арк. 25–26.

¹⁵ Там само. Спр. 29. Арк. 6.; Спр. 52.

¹⁶ Там само. Спр. 12. Арк. 2.

нищівній критиці О. Штуль-Жданович, який був безпосереднім учасником та свідком тих подій, працюючи як представник ОУН(м)¹⁷ при штабі УПА під проводом Т. Бульби-Боровця.

У памфлеті «В ім'я правди: дійсність про Повстанчу армію», що під псевдонімом «О. Шуляк» вийшов друком 1948 р., О. Штуль-Жданович, зокрема, цитує анонімного автора статті часопису «До зброї», який, «говорячи про початок збройної акції УПА, на 8 стор. пише: «Отже, в 1941 р. не було ані на Північній Волині, ані в Південному Поліссі, ані ніде в Україні «рухливих загонів партизанів», ані під проводом Бульби-Боровця, ані під чийм іншим». Звинувачуючи автора цієї статті у неправдивості і партійній упередженості, О. Штуль-Жданович запитує: «І чи не соромно редакції «До зброї» таке підписувати? Мабуть таки соромно, бо не відважилась такого друкувати в самому журналі, а видала окремо [...] бо жоден чесний вояк, що коли-небудь лежав в окопі чи в партизанській розстрільні, не напише такого про товариша по зброї, хоч би це був навіть партійний противник»¹⁸.

Також тенденційність у подачі фактів закидає О. Штуль-Жданович одному з авторів бандерівського часопису «На сторожі» (листопадове число за 1946 р.). Той згадує свою зустріч із Т. Бульбою-Боровцем у краківському ресторані за філіжанкою кави, під час якої останній, нібито, говорив на сторонні теми і зовсім не переймався організацією збройного повстання¹⁹.

Загалом, у бандерівців із Т. Бульбою-Боровцем не склалися стосунки ще з 1943 р., коли ОУН(б)²⁰ почала формувати свої бойові відділи і, перебравши назву «Українська повстанська армія», під якою від 1941 р. воювали збройні формування Т. Бульби-Боровця, робила спроби підпорядкувати їх собі.

У сучасній українській історіографії Т. Бульбі-Боровцю приділено не так вже й багато уваги, хоча інтерес до його особи зростає. У 1990-х роках були публікації у пресі, наприклад, А. Кентія, В. Городецького та ін. У них йшлося здебільшого про ранній період його життя та часи

¹⁷ ОУН(м) – Організація українських націоналістів мельниківська – одна з двох фракцій, що виникли в результаті розколу ОУН на початку 1940 р. Об'єднала прихильників А. Мельника, затвердженого II Великим Збором Українських Націоналістів на посаді голови Проводу українських націоналістів 27 серп. 1939 р.

¹⁸ Шуляк О. В ім'я правди: дійсність про Повстанчу армію. Буенос-Айрес, 1948. С. 5.

¹⁹ Там само. С. 6.

²⁰ ОУН(б) – Організація українських націоналістів бандерівська – одна з двох фракцій, що виникли в результаті розколу ОУН на початку 1940 р. Об'єднала прихильників більш радикальних революційних методів. Очолив фракцію С. Бандера. Ще мала назву ОУН(р) – Організація українських націоналістів революційна.

збройної боротьби на чолі «Поліської Січі» та УПА в роки нацистської окупації²¹.

Серед публікацій 1990-х років варто відзначити працю Ю. Киричука «Тарас Бульба-Боровець: його друзі і вороги», в якій автор аналізує джерела до біографії Т. Бульби-Боровця, намагається позбавити його образ «міфологічності» і повернути йому риси реальної людини зі своїми перевагами та вадами. Ю. Киричук стверджує, що при народженні Бульба-Боровець (а власне – Боровець) був названий не Тарасом, а Максимом.

Основним джерелом відомостей про життя Т. Бульби-Боровця є книга його спогадів «Армія без держави: Слава і трагедія українського повстанського руху», яка вийшла друком 1981 р. у Вінніпезі (Канада) і неодноразово перевидавалася в Україні. Ю. Киричук пише, що вона «несе на собі накип суб'єктивності», як і інші подібні праці мемуарного характеру, та розглядає цю книгу як «класичний зразок нарцисної літератури», де «Бульба-Боровець колосально перебільшив роль своєї особи в українській новітній історії»²². Виявляючи деякі факти із біографії Т. Бульби-Боровця, автор і сам стає певною мірою суб'єктивним в оцінці його характеру. Наприклад, описуючи популярність Т. Бульби-Боровця серед місцевих селян у zenіті слави як головнокомандувача УПА, Ю. Киричук говорить, що «фіміями лестоців запаморочили голову партизанського ватажка». Т. Бульба-Боровець, на думку автора, став марнославним та самовпевненим. Не в останню чергу, як він стверджує, «свою негативну роль відіграла набута в Березі Картузькій епілепсія. Вона, за даними психіатричної думки, завжди крокує поруч і з прогресуванням заздрості, нетерпіння до чужої думки, холодного презирства до людей, різких несподіваних випадків гніву»²³.

Чи справді хвороби справили на Т. Бульбу-Боровця аж такий вплив? Які ще хвороби були у нього? Так, він мав проблеми зі здоров'ям. Проте, проживаючи вже в еміграції, скаржився зовсім на іншу хворобу – ішіас²⁴.

Також Ю. Киричук стверджує, що Т. Бульба-Боровець співпрацював із німецькою розвідкою за власним переконанням. Мотивацію Т. Бульби-Боровця Ю. Киричук пояснює тим, що Німеччина, на думку першого, була нібито найкращим союзником у визвольній війні України проти Польщі та СРСР²⁵. Але такі відомості аргументовано спростовує І. Ольховський, посилаючись на свідчення заангажованих до

²¹ Кентій А. Отаман Тарас Бульба // Політика і час. 1992, № 4; Городецький В. Тарас Бульба з Поліського краю // Час. 6–12 берез. 1997 р.

²² Киричук Ю. Зазнач. твір.

²³ Там само.

²⁴ ЦДАЗУ. Ф. 75. Оп. 3. Спр. 12. Арк. 8.

²⁵ Киричук Ю. Зазнач. твір.

німецької розвідки осіб з українського середовища, з якими контактував Т. Бульба-Боровець, і які не підтверджують факт його співпраці з німецькими спецслужбами²⁶.

Інший автор – І. Марчук також декларує об'єктивний підхід у вивченні життя та діяльності Т. Бульби-Боровця, детально переглядає і критикує неточності у його спогадах «Армія без держави», наводить маловідомі факти з біографії. В оцінках значимості Т. Бульби-Боровця в еміграції І. Марчук теж не виказує особливого пієтету до його особи: «В еміграційному середовищі Тарас Боровець [...] намагався очолювати якісь структури, майстерно розігрувати роль видатного партизанського ватажка, авторитетного військового діяча»²⁷.

Повнотою викладу і глибиною аналізу вирізняється монографія В. Дзьобак «Тарас Бульба-Боровець і його військові підрозділи в українському русі опору (1941–1944 рр.)». Проте у своїй праці В. Дзьобак також не уникає тенденційності і робить суперечливі оцінки діяльності Т. Бульби-Боровця, закидаючи йому співпрацю з гітлерівцями, на підставі ведення переговорів з ними. Проте, на думку В. Дзьобак, «його (Бульбу-Боровця) не можна вважати звичайним колабораціоністом, оскільки він не був громадянином Радянської України»²⁸. Це хитке і слабе виправдання Т. Бульби-Боровця слід було б посилити твердженням про те, що у зносинах з німцями він виходив із постулатів суверенності прав українців і не поступався німцям у принципових питаннях та висував їм свої вимоги, а коли ті відмовлялися на них приставати, то припиняв зносини з ними. Так було, наприклад, під час переговорів Т. Бульби-Боровця з шефом СД Волині і Поділля Пицем у листопаді-грудні 1942 р.²⁹

Але В. Дзьобак не робить того. Навпаки, дорікає Бульбі-Боровцю за те, що він «не став тією силою, яка б змогла привести до національного визволення». Звичайно, покладаючи такі завищені сподівання на одного з лідерів визвольного руху, який разом з іншими діяв в умовах німецької окупації та обмежених ресурсів партизанської боротьби, можна прийти до сумних і невтішних висновків про розчарування українського суспільства у діяльності Т. Бульби-Боровця, що, нібито, приречило «його рух на поразку, а самого Бульбу-Боровця – на неславу і забуття»³⁰.

²⁶ Ольховський І. Чи був Тарас Боровець платним агентом Абверу у 1939–1940 роках? URL: <http://poliskasich.org.ua/?=564> (дата звернення: 15.07.2019).

²⁷ Марчук І. Отаман Тарас Бульба-Боровець: pro et contra. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2018/08/14/152779/> (дата звернення: 26.06.2019).

²⁸ Дзьобак В. Тарас Бульба-Боровець і його військові підрозділи в українському русі опору (1941–1944 рр.). Київ, 2012. С. 180.

²⁹ Бульба-Боровець Т. Армія без держави: Слава і трагедія повстанського руху. Спогади. Київ–Торонто–Нью-Йорк. 1996. С. 187–188.

³⁰ Дзьобак В. Тарас Бульба-Боровець... С. 185.

У полеміку із В. Дзьобаком та іншими дослідниками на сторінках своєї книги «Засновник УПА (1941–1943). Сторінки непрочитаного життєпису Тараса Бульби-Боровця» вступає І. Ольховський. Він переконливо доводить безпідставність обвинувачень Т. Бульби-Боровця у колабораціонізмі на посаді окружного коменданта української міліції у Сарнах («Поліська Січ»), оскільки він діяв із тактичних міркувань, «щоб одержати адміністративні важелі для творення військового формування – прообразу Української армії»³¹. Загалом, І. Ольховський подає позитивний образ Т. Бульби-Боровця, який провадив свою діяльність згідно з настановами уряду УНР в екзилі. Посилаючись на широкі джерельні матеріали, І. Ольховський детально аналізує найбільш дискусійні аспекти його біографії у гострій полеміці з іншими дослідниками, проводить думку про непересічні організаторські, лідерські якості Т. Бульби-Боровця, його бажання створення широкої коаліції сил українського визвольного руху 1943 р. у Револьюційній раді в ім'я спільної мети, а не задля власних амбіцій. На жаль, з об'єктивних причин не все йому вдалося реалізувати.

По-різному можна оцінювати твердження авторів згаданих праць, проте вони становлять інтерес у вивченні життєвого шляху Т. Бульби-Боровця і окреслюють полемічні обрії у подальших дослідженнях.

У зарубіжних виданнях відомості про Т. Бульбу-Боровця можна знайти у спогадах колишнього начальника штабу «Поліської Січі» Петра Смородського³², який високо оцінив його діяльність у збройній боротьбі на Поліссі та відзначив вміння воювати у партизанській війні з малими втратами, водночас уміло провадячи дипломатичні переговори з ворогом, аби не провокувати його на каральні акції супроти мирного населення³³.

Також не можна оминати увагою опублікований збірник документів, статей та листів, що стосуються життя та військової діяльності Т. Бульби-Боровця в роки Другої світової війни з передмовою д-ра іст. наук В. Сергійчука³⁴. До цього видання увійшли документи і матеріали, відібрані з різних джерел, у т. ч. й архівних, періодичних та епістолярних.

Тарас Дмитрович Боровець народився 9 березня 1908 р. в с. Бистричі (нині – село Березнівського р-ну Рівненської обл.) у багатодіт-

³¹ *Ольховський І.* Засновник УПА (1941–1943): Сторінки непрочитаного життєпису Тараса Бульби-Боровця. Київ: Гарт, 2015. С. 128.

³² Смородський Петро Володимирович (1891– після 1977) – адміністративний полковник Армії УНР.

³³ *Смородський П.* Поліська Січ // Українське козацтво, 1978, № 3–4(48–49), С. 21–25.

³⁴ Бульба-Боровець Т. Документи. Статті. Листи. Київ, ПП Сергійчук, 2011, 816 с.

ній селянській сім'ї (9 дітей). Батько – Боровець Дмитро Юліанович, селянин, мав 3 десятини землі. Старший брат служив у війську УНР. Село, в якому жила родина, після 1920 р. перейшло під польську владу. В 14-річному віці (1922 р.) Тарас почав працювати на каменоломні. Працював також на інших роботах, але щораз повертався до каменярства³⁵. Тут він і проходив «школу життя» та, як сам згадує, почав «настирливо шукати відповіді» на запитання: «Яке ці чужі люди взагалі мають діло до нас, коли в них є своя земля та держава? Чому на нашій землі і над нашим народом є чужа — тут польська, а там комуністична влада? Чому в нас немає своєї влади, раз ми маємо свою землю?»³⁶.

1930 р. Т. Боровець відбував військову повинність у польській армії – в 3-му полку гірської піхоти (м. Бельськ, Верхня Силезія). Хотів вступити на офіцерські курси, але його не допустили – як ненадійного елемента. Через це звільнився у запас і в 1931 р. одружився з донькою чеського колоніста в Луцьку – Анною Опоченською.

Взимку 1932–1933 рр. Т. Боровець з однодумцями заснував та очолив на Поліссі невеличку підпільну організацію «Українське національне відродження» (УНВ), яка вела культурно-освітню роботу серед молоді. Фінанси організації йшли на літературу і пресу. Основним своїм ворогом члени організації бачили московську імперію та комуністичну партію. Організація поступово зміцнювалася, спрямовуючи свою діяльність, головним чином, на розвиток революційно-військових традицій серед молоді, виховання готовності до збройної боротьби.

1934 р., після вбивства міністра внутрішніх справ Польщі Б. Перацького³⁷, почалася хвиля арештів українських активістів націоналістичного руху. Влітку 1934 р. Т. Боровця заарештували і запроторили спочатку до в'язниці у м. Рівне, а пізніше – у м. Береза Картузька³⁸. Влітку 1935 р. Т. Боровець вийшов на волю. За час його перебування у в'язниці організація УНВ кількісно зросла та зміцніла фінансово.

Шукаючи засобів до життя, влітку 1936 р. Т. Боровець відкрив свій власний кар'єр чорного граніту в с. Карпилівка Сарненської округи. Це підприємство успішно розвивалося: в 1937–1938 рр. на ньому працювало від 300 до 500 робітників³⁹. Але взимку 1937 р. польська влада заборонила Т. Боровцю мешкати в прикордонній смузі, і він був змушений продати підприємство та виїхати до Польщі. У цей період тиск

³⁵ Бульба-Боровець Т. Армія без держави... С. 10–12.

³⁶ Там само. С. 12.

³⁷ Перацький Броніслав Вільгельм (пол. Bronisław Wilhelm Pieracki; 1895–1934) – польський військовик, політик, міністр внутрішніх справ Польщі (1931–1934). Керував політикою пацифікації українців у 1930–1932 рр. Страчений членом ОУН Г. Мацейком на виконання рішення трибуналу ОУН.

³⁸ Бульба-Боровець Т. Армія без держави... С. 24–32.

³⁹ Там само. С. 26.

польської влади на українців почав посилюватися. 14 серпня 1939 р. Т. Боровець потайки навідав свою дружину біля с. Клевань на Волині, де вона лікувалася, але попав у засаду і мусив негайно втікати. Нелегально у потязі з мобілізованими резервістами (всі вони були українцями) Т. Боровець дістався до м. Варшави⁴⁰.

17 вересня 1939 р., згідно з підписаним із Німеччиною пактом Ріббентропа-Молотова, під формальним приводом захисту населення Західних України та Білорусії радянська армія перетнула польський кордон по всій його довжині і напала на Польщу. 27 вересня, у день, що отримав назву «чорного дня Варшави», німецька авіація бомбардувала місто. 29 вересня Польща припинила своє існування як незалежна держава.

У цей час у Варшаві було створено Український допомоговий комітет під проводом лікаря Юрія Липи⁴¹ та інженера Якова Винника. В діяльності комітету Т. Боровець брав участь як секретар. Комітет надавав допомогу українським біженцям із Центральної та Східної України. Крім основних обов'язків, члени комітету намагалися створити свій часопис. Назву йому – «Вогонь» – придумав Т. Боровець і підготував до нього кілька статей. Проте німецька влада заборонила видавати його у Варшаві. Поза тим, у комітеті Т. Боровець ще редагував стінгазету, головним редактором якої був д-р Осип Назарук⁴².

У листопаді 1939 р. у м. Холм відбулася нарада неповного складу управи УНВ, в якій взяли участь полковник Іван Литвиненко⁴³, сотник Василь Раєвський⁴⁴ та Т. Боровець. На цій нараді Т. Боровець переконав присутніх перенести діяльність організації в Україну на стан підпілля, заснувати свою базу, зробити повну реорганізацію з метою її мілітаризації та скоординувати роботу УНВ з іншими подібними організаціями. Було вирішено укласти план партизанської діяльності на випадок можливої німецько-радянської війни. 20 червня 1940 р. цей план затвердив Президент УНР Андрій Лівіцький⁴⁵, заявивши, що приблизно через рік вибухне війна між Німеччиною та СРСР⁴⁶.

⁴⁰ Там само. С. 36–39.

⁴¹ Липа Юрій Іванович (1900–1944) – громадський діяч, письменник, поет, публіцист, лікар, автор української геополітичної концепції, один із визначних ідеологів українського націоналізму.

⁴² Назарук Осип Тадейович (1883–1940) – український громадський і політичний діяч, письменник, журналіст, публіцист.

⁴³ Литвиненко Іван Данилович (1891–1947) – полковник Армії УНР, розвідник, військовий консультант; зв'язковий з Урядом УНР в екзилі.

⁴⁴ Раєвський Василь – сотник Армії УНР, командир першого Клесівського куреня; зв'язковий з Президентом УНР в екзилі.

⁴⁵ Лівіцький Андрій Миколайович (1879–1954) – український громадсько-політичний діяч; Президент УНР в екзилі (1926–1954).

⁴⁶ *Бульба-Боровець Т.* Армія без держави... С. 45, 54–55.

Із весни 1940 р. Т. Боровець мешкав у м. Холм, де заснував видавничу спілку церковних репродукцій та майстерню і магазин мистецьких виробів. Вже тоді він вирішив якнайскоріше тікати в Україну і «влитися в наш підпільний революційний рух, остерігати та підготовляти наших людей, щоб вони не слухали облудної пропаганди Гітлера»⁴⁷. Цей задум він здійснив у ніч на 1 серпня 1940 р., коли разом зі зв'язковою Валентиною Кульчинською⁴⁸ таємно перетнув кордон, що пролягав по р. Буг в околицях м. Володави, і потрапив на підконтрольну СРСР територію. Під час переправи через річку В. Кульчинська загинула⁴⁹.

Перебувши певний час на Поліссі на нелегальному становищі і переховуючись від НКВС під псевдонімом «Гонта», а потім «Байда», Т. Боровець у другій половині жовтня 1940 р. вирушив у двомісячну подорож углиб України для ознайомлення з ситуацією та настроями населення. Його шлях пролягав від Житомира через міста Київ, Чернігів, Полтаву, Харків, Дніпропетровськ, Одесу, Вінницю, Сарни. По поверненні з цієї оглядової подорожі в кінці листопада 1940 р. Т. Боровець взявся до організаційних справ УНВ. Протягом зими 1940–1941 рр. проводив вивчення тактики партизанської війни та пристосовував її до сучасних умов⁵⁰.

Із початком німецько-радянської війни 22 червня 1941 р. організація УНВ перетворилася на Українську повстанську армію (УПА). Т. Боровець змінив свій псевдонім «Байда» на новий і від цього дня підписував документи як «Отаман Тарас Бульба». У серпні 1941 р. УПА перетворилася на офіційну «Поліську Січ», яка у форматі підрозділу української міліції (визнаної та озброєної німцями) займалася знищенням партизанів біля міст Олевськ і Сарни.

21 серпня 1941 р., після здобуття вояками «Поліської Січі» УПА м. Олевська, тут було проголошено т. зв. «Олевську республіку». Згодом організували підстаршинську школу та заснували газету «Гайдамака» як орган «Поліської Січі» УПА. Т. Боровець подавав до цієї газети фейлетони у формі «Листів до Сталіна», підписуючись псевдонімом «Гаврило Обруч»⁵¹.

15 листопада 1941 р., за наполяганням німецького командування, «Поліська Січ» УПА була розпущена. Відтоді вона знов почала називатися як і раніше – УПА, а командування на чолі з Т. Бульбою-Боровцем

⁴⁷ Бульба-Боровець Т. Армія без держави... С. 47.

⁴⁸ Валентина Кульчинська – член УНВ (з весни 1940 р.), донька відомого республікансько-демократичного діяча, священника о. Євгена Кульчинського зі старовинного с. Дермань на річці Усті (нині – села Дермань Перша і Дермань Друга у Здолбунівському р-ні Рівненської обл.).

⁴⁹ Бульба-Боровець Т. Армія без держави... С. 61–63.

⁵⁰ Там само. С. 69.

⁵¹ Там само. С. 93, 115, 127–128.

зайнялося її реформуванням. За його задумом, армія повинна була перейти від територіально-осадної системи до рухомо-рейдової, нападаючи на ворога невеликими партизанськими загонами і швидко зникаючи після виконання бойового завдання⁵².

У середині квітня 1942 р. Головна команда (ГК) УПА видала наказ про початок збройної боротьби проти Гітлера через масовий терор німців серед місцевого населення⁵³.

У березні 1943 р. М. Лебедь⁵⁴ перейменував військові сили ОУН на Українську повстанську армію. Т. Бульба-Боровець, у свою чергу, видав наказ № 80 від 20 липня 1943 р. про перейменування підконтрольних йому партизанських загонів УПА на Українську Народну Револьюційну Армію (УНРА)⁵⁶.

Протягом періоду партизанської боротьби на Поліссі Т. Бульба-Боровець увесь час підтримував зв'язок з урядом УНР в екзилі на чолі з А. Лівичем, якому він безпосередньо підпорядковувався і від якого отримував накази та розпорядження щодо своєї діяльності і ведення переговорів із представниками німецької та радянської воюючих сторін.

У зв'язку зі зміною ситуації на сході і наступом радянських військ, Т. Бульба-Боровець 5 жовтня 1943 р. видав наказ про розформування УНРА і запропонував німецькому командуванню підписати меморандум, укладений 16 листопада 1943 р., про спільну боротьбу проти більшовизму. Але під час переговорів у Берліні 1 грудня 1943 р. він разом із сотником О. Штулем-Ждановичем був заарештований німцями та

Т. Бульба-Боровець. 1942 р.⁵⁵

⁵² Там само. С. 135, 141.

⁵³ Там само. С. 158.

⁵⁴ Лебедь (Лебідь) Микола Кирилович (1909 (1910)–1998) – український політик, один із лідерів ОУН–УПА. Перший начальник Служби безпеки ОУН (1940–1941). В 1943 р. був співорганізатором III Надзвичайного великого збору ОУНР, де обраний головою Головної ради ОУНР і керівником Референтури зовнішніх зв'язків при Проводі ОУНР. У 1944 р. став співзасновником Української головної визвольної ради (УГВР) та генеральним секретарем закордонних справ УГВР.

⁵⁵ Фото взято зі статті І. Ольховського «Коли виникла Українська Повстанська Армія» // «Історична правда». URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2013/10/14/137810/> (дата звернення: 16.01.2020).

⁵⁶ Бульба-Боровець Т. Армія без держави... С. 204, 206.

ув'язнений у концтаборі м. Заксенгавзен, де на той час вже перебували С. Бандера⁵⁷, Я. Стецько⁵⁸ та інші члени Проводу ОУН⁵⁹.

Наприкінці жовтня 1944 р. Т. Бульба-Боровець разом з іншими керівниками українських організацій був звільнений з ув'язнення для проведення подальших перемовин із німецьким командуванням, які тривали до кінця лютого 1945 р. Їх результатом стала реалізація проекту зі створення української армії у складі німецьких збройних сил. Вона отримала назву «Українська національна армія» (УНА) і підлягала наказам генерала П. Шандрука⁶⁰. Командиром групи «Б» цієї армії було призначено Т. Бульбу-Боровця.

Новостворена УНА участі у бойовому протистоянні з Червоною армією, що нестримно наступала, фактично не брала. В кінці квітня 1945 р. Т. Боровець видав наказ своїм підлеглим про відхід малими тактичними групами в Баварію, де вони частково здалися в полон американським військовим, а частково розсіялися серед цивільного населення⁶¹.

З цього часу Т. Бульба-Боровець жив на еміграції, головним чином, у Німеччині, але не припинив займатися активною діяльністю. Так, у 1947 р. із колишніх вояків Т. Бульба-Боровець створив військову організацію – Українську національну гвардію (УНГ) та зблизився з І. Багряним, лідером УРДП. У 1949 р. Т. Бульба-Боровець формально підтвердив своє членство в УРДП, але невдовзі разом з однодумцями вийшов із неї через конфлікт з І. Багряним і звинуваченні його у прокомуністичних настроях та спробах узурпації влади представниками УРДП в УНРаді.

Припинивши членство в УРДП, Т. Бульба-Боровець не побажав приставати до будь-якої політичної партії і спрямував свої сили на розбудову структур УНГ, військової організації, що діяла на позапартій-

⁵⁷ Бандера Степан Андрійович (1909–1959 – український політичний діяч, один із чільних ідеологів і теоретиків українського націоналістичного руху ХХ ст.; після розколу Організації українських націоналістів – голова Проводу ОУН(б).

⁵⁸ Стецько Ярослав Семенович (1912–1986) – український політичний та військовий діяч, активний діяч ОУН. З 1941 р. – перший заступник провідника ОУН(б) С. Бандери. У 1942–1944 рр. перебував у німецькому концтаборі Заксенгавзен. Після звільнення керував Антибільшовицьким блоком народів, був головою Проводу ОУН(б).

⁵⁹ *Бульба-Боровець Т.* Армія без держави... С. 227–229; Тарас Бульба-Боровець. Бібліографічний покажчик літератури. URL: <http://kmoun.info/2018/08/22/taras-bulba-borovets-bibliografichniy-pokazhchik-literaturi/> (дата звернення: 23.06.2019).

⁶⁰ Шандрук Павло Феофанович (1889–1979) – український військовий діяч, генерал-хорунжий Армії УНР (генерал-полковник в еміграції), дійсний член НТШ.

⁶¹ *Бульба-Боровець Т.* Армія без держави... С. 249, 251, 255.

ній основі. Він хотів створити таку організацію, яка була б підзвітна і підконтрольна Державному Центру УНР та його представницькому органу – УНРаді, а не якійсь окремій партії. У реалізації своїх прагнень Т. Бульба-Боровець шукав однодумців, відкрито заявляючи про свою громадянську позицію.

Так, наприклад, 22 жовтня 1950 р. Т. Бульба-Боровець взяв участь у першій українській маніфестації у м. Лондон, організованій Об'єднанням українців у Великій Британії (ОУуВБ), Союзом українців – бувших вояків у Великій Британії та Українською національною гвардією (УНГ), і зачитав реферат на тему: «Збройна боротьба України 1917–1950»⁶².

Свої ідейні переконання Т. Бульба-Боровець поширював на шпальтах часописів «Меч і Воля», «Військова справа», газет «Авангард» та «Наступ», «Бюлетень Головної Команди УНГ», які видавалися у період з 1949 р. до 1955 р.

Протягом 1953–1954 рр. Т. Бульба-Боровець відбув інспекційну подорож Канадою та США з метою вивчення громадсько-політичного, економічного та культурного стану української еміграції. А вже 26 червня 1956 р. остаточно перебрався в Америку⁶³. Тут він продовжив свою діяльність. У Нью-Йорку Т. Бульба-Боровець зблизився з лідерами Спілки визволення України (СВУ), організації, яка відновила свою діяльність 1951 р. після суду над її членами 1930 р. у м. Харків⁶⁴.

1959 рік видався для Т. Бульби-Боровця та УНГ багатим на події. Вже на початку 1959 р. він взяв активну участь у підготовці і проведенні зініційованої СВУ, Союзом земель Соборної України – Селянською партією (СЗСУ–СП), Асоціацією колишніх політичних в'язнів антикомуністичної акції у Нью-Йорку (18 січня) та загальноукраїнського Віча «На суд української еміграції «націонал-комунізм» – хвилювизм та його пропагаторів», що відбулося 28 лютого 1959 р. у м. Філадельфія⁶⁵.

Ці акції були своєрідним вимірюванням та узгодженням позицій двох організацій – СВУ та УНГ – напередодні Другого Великого Віча СВУ 16–17 травня 1959 р. у м. Нью-Йорк, на якому було затверджено постанову про влиття членів УНГ у СВУ, затверджено програму СВУ, зміни та доповнення до Статуту СВУ, обрано новий склад керівництва, у т. ч. і Т. Бульбу-Боровця – на посаду голови Головної Управи СВУ. Під час проведення Віча він виступив із доповіддю «Стратегія визвольної боротьби»⁶⁶.

⁶² Українська національна маніфестація у Лондоні // Українське слово. 5 листопада 1950. № 469. С. 3.

⁶³ Бойко М. Бібліографічний огляд збройної боротьби Волині. Торонто: Товариство «Волинь», 1976. С. 51.

⁶⁴ «Місія України». 1960. № 1(8). С. 29.

⁶⁵ Там само. 1959. № 1(6). С. 38, 41.

⁶⁶ Там само. № 2(7). С. 6–7.

Наприкінці 1959 р. і на початку 1960 р. Т. Бульба-Боровець відвідав Крайовий осередок СВУ у м. Торонто (Канада), де виступив з доповіддю «Небезпечні стратегії більшовизму» про згубну для всього вільного світу концепцію М. Хрущова, т. зв. роззброєння і співіснування, покликану до встановлення комуністичних режимів у різних країнах. Під час перебування у Канаді Т. Бульба-Боровець відвідав українські організації та мав зустрічі з редакторами українських видань: газети «Батьківщина», часописів «Ми і Світ», «Вільне Слово» та ін.⁶⁷

Освоївшись на Американському континенті, Т. Бульба-Боровець не поривав зв'язків з Європою, зокрема з Німеччиною, де залишилося багато його побратимів, у т. ч. колишніх членів УНГ. Так, вже як член Організаційного бюро СВУ в Німеччині був затверджений на Пленумі Головної Управи СВУ 25 грудня 1960 р. Панас Кизимів, який в УНГ раніше керував фінансовим відділом. А головний ідеолог УНГ та автор концепції християнського солідаризму Володимир Наддніпрянець після входження членів УНГ до лав СВУ став членом Головної Ради СВУ, продовжуючи жити в Німеччині⁶⁸.

На Третьому Великому Вічі СВУ, яке відбулося 5–6 вересня 1964 р. і пройшло під знаком ліквідації розладу в СВУ, Т. Бульбу-Боровця було обрано головою Військової Ради СВУ⁶⁹. А через рік Т. Бульба-Боровець як член Президії взяв участь у роботі III Крайового з'їзду СВУ, що відбувся 4–5 вересня 1965 р. у м. Торонто (Канада)⁷⁰.

Місце побутування Т. Бульби-Боровця в той період засвідчив відомий письменник Улас Самчук у книзі «Слідами піонерів». Подорожуючи Американськими Штатами у 1967 р., він 7 червня зустрівся з Т. Бульбою-Боровцем в оселі ім. О. Ольжича (м. Лігайтон, штат Пенсильванія), де містилася відпочинкова база Організації державного відродження України (ОДВУ). За словами У. Самчука, останній тут «жив постійно», часом від'їжджаючи до м. Нью-Йорк у справах⁷¹.

Будучи послідовником республіканської концепції УНР та прихильником петлюрівського руху, своїм життєвим кредо Т. Бульба-Боровець вважав визвольно-революційну боротьбу з більшовизмом і побудову незалежної української держави.

Помер Т. Бульба-Боровець 15 травня 1981 р. у м. Нью-Йорк (США), похований на цвинтарі Святого Андрія (Саут-Баунд-Брук)⁷².

⁶⁷ «Місія України». 1960. № 1(8). С. 25–26.

⁶⁸ Там само. 1961. № 1(10). С. 8, 12.

⁶⁹ Там само. 1965. № 1(18). С. 27.

⁷⁰ Там само. 1966. № 1(19). С. 26.

⁷¹ Самчук У. Слідами піонерів: Епос Української Америки. Нью-Йорк: Видавництво «Свобода», [1976]. С. 123–124.

⁷² Марчук І. Зазнач. твір.

Таким чином, проведене дослідження показує, що життя і діяльність Т. Бульби-Боровця вивчені недостатньо. Особливо це стосується періоду його перебування в еміграції у Німеччині, а надто – після переїзду до Америки та останніх років життя. Документи, що зберігаються у фондах ЦДАЗУ і висвітлюють «білі» сторінки біографії одного з активних діячів українського повстанського руху періоду Другої світової війни, уможливають подальше вивчення його життєвого шляху.

REFERENCES

1. Bojko, M. (1976). *Bibliohrafichnyj ohlyad zbrojnoyi borotby Volyni*. [Bibliographical review on Volyn military struggle]. Toronto: Tovarystvo «Volyn». [in Ukrainian].
2. Bulba-Borovec, T. (1996). *Armiya bez derzhavy: Slava i trahediya povstanskoho ruhu. Spohady*. [Army without state: glory and tragedy of the insurgency. Memoirs]. Kyiv–Toronto–Nyu-Jork. [in Ukrainian].
3. Bulba-Borovec, T. (2011). *Dokumenty. Statti. Lysty*. [Documents. Articles. Letters]. Kyiv. [in Ukrainian].
4. Dziobak, V. (2012). *Taras Bulba-Borovec i joho vijskovi pidrozdily v ukrayinskomu rusi oporu (1941–1944 rr.)*. [Taras Bulba-Borovets and his military units in Ukrainian resistance (1941–1944)]. Kyiv. [in Ukrainian].
5. Horodeckyj, V. (1997, March 6–12). *Taras Bulba z Poliskoho krayu*. [Taras Bulba from Polesia region]. *Chas*. [in Ukrainian].
6. Kentij, A. (1992). *Otaman Taras Bulba. Polityka i chas, 4*. [in Ukrainian].
7. Kyrychuk, Yu. (n.d.) *Taras Bulba-Borovec: joho druzi i vorohy*. [Taras Bulba-Borovets: his friends and enemies]. Retrieved June 26, 2019, from www.vox-populi.com.ua/literaturna-storinka/taras-bulba-borovec-jogo-druzi-ivorogi-avtor-kiricuk-uri/ [in Ukrainian].
8. Marchuk, I. (n. d.) *Otaman Taras Bulba-Borovec: pro et contra*. Retrieved June 26, 2019, from <https://www.istpravda.com.ua/articles/2018/08/14/152779/> [in Ukrainian].
9. Olhovskij, I. (n.d.) *Chy buv Taras Borovec platnym ahentom Abveru u 1939–1940 rokax?* [Was Taras Borovets an Abwehr paid agent in 1939–1940?]. Retrieved July 15, 2019, from <http://poliskasich.org.ua/?=564> [in Ukrainian].
10. Olhovskij, I. (2015). *Zasnovnyk UPA (1941–1943): Storinky neprochytanoho zhyttyepysu Tarasa Bulby-Borovcya*. [Pages of Taras Bulba-Borovets's unread biography]. Kyiv: Hart. [in Ukrainian].
11. Samchuk, U. (1976). *Slidamy pioneriv: Epos Ukrainskoi Ameryky*. [The traces of pioneers: epos of Ukrainian America]. Nyu-Jork: Vydavnyctvo «Svoboda». [in Ukrainian].
12. Shulyak, O. (1948). *V imya pravdy: dijsnist pro Povstanchu armiyu*. [For the sake of truth: the realities of the Ukrainian Insurgent Army]. Buenos-Ajres. [in Ukrainian].
13. Smorodskij, P. (1978). *Poliska Sich*. [Polissian Sich]. *Ukrayinske kozactvo*, 3–4(48–49), 21–25.

14. Ukrainska nacionalna manifestaciya u Londoni. [Ukrainian national manifestation in London]. (1950, November 5). *Ukrainske slovo*, 469, 3. [in Ukrainian].

Vitalii Gagan

Leading Researcher of
National Archival Holdings Formation Department,
Central State Archives of Foreign Archival Ukrainica
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6978-729X>

**TO THE BIOGRAPHY OF A UKRAINIAN ACTIVIST OF THE REBELLION
MOVEMENT DURING THE SECOND WORLD WAR TARAS BULBA-
BOROVETS (1908–1981) (ON THE DOCUMENTS OF CENTRAL STATE
ARCHIVES OF FOREIGN ARCHIVAL UKRAINICA)**

Abstract. The aim of the study. The main milestones of the life of the founder of the «Polissya Sich» and the Ukrainian Insurgent Army Taras Dmytrovych Bulba-Borovets (1908–1981), his military and political activities during the Second World War and the period of postwar emigration are highlighted. **The research methodology** is based on general scientific, historical and interdisciplinary methods. Biographical facts of military-political activity of T. Bulba-Borovets are considered and presented according to the principles of scientificity, historicism and objectivity. **Scientific novelty.** Based on the documents of the Central State Archive of Foreign Archival Ukrainica (TsDAZU), the biographical data on the life and military activity of the organizer of the armed resistance in Polissya in the first years of the Nazi occupation of Ukraine, the founder of the «Polissya Sich» and the Ukrainian Insurgent Army T. Bulba-Borovets were supplemented and clarified. The main focus is on his life in exile in Germany, namely the period 1954–1955, as the lack of sources in the works of modern researchers there are false allegations about the movement of T. Bulba-Borovets to the United States at the turn of 1940s – 1950s. However, the documents of TsDAZU testify to the active activity of T. Bulba-Borovets at least until the end of 1955 in Germany, where he headed the military organization created by him in 1947 from among the former combatants – the Ukrainian National Guard (UNG). Also, based on published sources, in particular foreign periodicals, it was possible to establish the participation of T. Bulba-Borovets in leading positions in the organization of the Union for the Liberation of Ukraine (SVU) in the late 1950s – early 1960s after his move to the United States. **The conclusions** state the researchers' scientific interest in the figure of T. Bulba-Borovets mainly during the Second World War, when he was commander of the «Polissya Sich» – UPA, and insufficient study of his military and socio-political activities in the postwar period. Little-known pages in the biography of T. Bulba-Borovets today are the last one and a half decades of his life, when he retired from active public life due to deteriorating health.

Key words: Taras Bulba-Borovets; Second World War; insurgent movement; «Polissya Sich»; Ukrainian Insurgent Army (UPA); emigration.